

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ- ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΟΜΗ

Στην Οθωμανική αυτοκρατορία ο καπνός έφτασε περί το 1600 από Γενουάτες εμπόρους. Στη Μακεδονία και τη Θράκη εισήχθη από τον Εύξεινο Πόντο (περιοχή Σαμψούντας), στις αρχές του 18ου αι.

Στην Καβάλα, η σύνδεση της πόλης με το εμπόριο του καπνού αλλάζει σταδιακά τη σύνθεση του πληθυσμού, καθώς από το 1870 και μετά, εγκαθίστανται στην Καβάλα πολλοί καπνέμποροι που ταξιδεύουν στο εξωτερικό, όπως και πολλές επιχειρήσεις ξένων συμφερόντων που ασχολούνται επίσης με το καπνεμπόριο. Η πόλη επεκτείνεται εκτός των τειχών, αφού από το 1864 επιτράπη από τη σουλτανική αρχή η επέκταση των ορίων της. Έτσι, στις αρχές του 20ού αιώνα κτίστηκαν σημαντικά κτήρια και ο αριθμός των καπναποθηκών έφτασε σταδιακά τις 160. Από αυτές σήμερα έχει απομείνει στον αστικό ιστό περίπου το 25%, μάρτυρας της παλιάς της ταυτότητας.

Το καπνεμπόριο δημιουργεί μια χρηματοοικονομική αριστοκρατία που δεν βασίζεται στη κατοχή γης και δεν συγκαταλέγεται στη διοικητική αριστοκρατία. Ταυτόχρονα, δημιουργεί θέσεις εργασίας για χιλιάδες καπνεργάτες, ενώ μεσίτες, πραγματογνώμονες καπνού, ναυτικοί πράκτορες, μαζί με τους εμπόρους και τους λοιπούς επαγγελματίες αποτελούν τη μεσαία τάξη.

Αξιζει να σημειωθεί ότι σύλλογοι καπνεργατών γίνονται μέρος της καθημερινότητας της πόλης της Καβάλας και οργανώνουν θεατρικά και μουσικά δρώμενα (π.χ. ο σύλλογος των Θασίων καπνεργατών και ο Μουσικοδραματικός Σύλλογος Καπνεργατών Καβάλας). Το πολυεθνικό Σωματείο καπνεργατών Καβάλας «Ευδαιμονία» διαθέτει Αναγνωστήριο και αναπτύσσει ποικίλη κοινωνική δραστηριότητα, για παράδειγμα χρηματοδοτεί τις σπουδές παιδιών καπνεργατών ή οργανώνει κοινωνικά συσσίτια.

Με τη συνθήκη της Λωζάνης το 1923, η περιφέρεια της Μακεδονίας υποδέχεται 700.000 πρόσφυγες, το 1/10 των οποίων εγκαθίστανται στην ευρύτερη περιοχή της Καβάλας. Για ακόμα μια φορά η όψη της πόλης αλλάζει, όπως και η πληθυσμιακή της σύνθεση. Από το 1924 αρχίζει η ανέγερση των προσφυγικών συνοικισμών στο αδόμητο μέρος της πόλης. Το πρόγραμμα της στέγασης θα ολοκληρωθεί στις αρχές της δεκαετίας του 1950, όταν θα δημιουργηθούν νέες συνοικίες, που θα απορροφήσουν τον πλεονάζοντα πληθυσμό.

Ωστόσο, την ομαλή απορρόφηση των προσφύγων θα ανακόψει και η οικονομική κρίση των αρχών της δεκαετίας του 1930, που θα πλήξει την κατά βάση καπνική οικονομία της πόλης, θα επιφέρει μεγάλη ανεργία και θα προκαλέσει όξυνση των κοινωνικών συγκρούσεων και των εργατικών αγώνων. Οι προσφυγικοί πληθυσμοί θα διαδραματίσουν πρωταγωνιστικό ρόλο στις κοινωνικές διεκδικήσεις και θα σφραγίσουν με την παρουσία τους την πολιτική

ζωή της Καβάλας. Πολλοί από τους δημάρχους και νομάρχες της πόλης καθώς και βουλευτές του Νομού Καβάλας ήταν πρόσφυγες πρώτης ή δεύτερης γενιάς.

Με την εγκατάσταση των Ποντίων, Μικρασιατών, Θρακών και λοιπών προσφύγων, στην Καβάλα θα διαμορφωθεί μια πολυσύνθετη κοινωνία και μια νέα πολιτισμική ταυτότητα, η οποία διατηρείται και σήμερα ζωντανή στη άυλη πολιτιστική της κληρονομιά (γαστρονομία, ήθη και έθιμα, χοροί, τραγούδια).

Καπνός και οικονομία - Ο καπνός ως εθνικό προϊόν

Την καλλιέργεια και την ετήσια παραγωγή επηρέαζαν και αστάθμητοι παράγοντες, όπως οι καιρικές συνθήκες, οι ασθένειες του καπνού, ο ανταγωνισμός άλλων καπνοπαραγωγικών χωρών, οι καπνιστικές προτιμήσεις, οι όροι διάθεσης και η τιμή πώλησης των καπνών του προηγούμενου έτους. Το κράτος παρενέβαινε τότε με αυστηρές νομοθετικές ρυθμίσεις στην αγορά καπνού από το χωριό καθορίζοντας την τιμή αγοράς για την αποφυγή φαινομένων αισχροκέρδειας. Ο έλεγχος της καλλιέργειας, των αγορών και του καπνεμπορίου εν γένει εξασφαλίστηκε με την ίδρυση των Γραφείων Προστασίας Ελληνικού Καπνού (1930), του Αυτόνομου Οργανισμού Ελληνικού Καπνού (Α.Ο.Ε.Κ., 1942) και μετέπειτα του Εθνικού Οργανισμού Καπνού (Ε.Ο.Κ., 1957).

Χαρακτηριστικά είναι τα στοιχεία της τριετίας 1927-1929, που φανερώνουν τη σημασία του καπνού για την ελληνική οικονομία. Το σύνολο των κατά κύριο επάγγελμα απασχολουμένων με τον καπνό ανήλθε σε 900.000 άτομα περίπου, αριθμός που αντιστοιχούσε στο 1/7 σχεδόν του πληθυσμού της Ελλάδας.

<u>Έτη</u>	<u>Ολική Αξία Εξαχθέντων Προϊόντων σε Δρχ.</u>	<u>Ολική Αξία Εξαχθέντος Καπνού</u>
<u>1927</u>	<u>6.037.411.000</u>	<u>3.417.655.884</u>
<u>1928</u>	<u>6.282.075.000</u>	<u>3.211.897.148</u>
<u>1929</u>	<u>6.985.196.000</u>	<u>3.948.553.000</u>

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι ο καπνός εκπροσωπούσε πλέον τη μισή αξία των εξαγομένων προϊόντων της Ελλάδας. Το δε εισαγόμενο από το

καπνεμπόριο στη χώρα συνάλλαγμα εξωτερικού αναλογούσε, κατά μέσο όρο στην εν λόγω τριετία σε 10.000.000 λίρες Αγγλίας περίπου.¹

Ενδεικτικά, στη δεκαετία του 1950, η συνολική παραγωγή καπνού έφτανε μέχρι και 160.000 τόνους κι από αυτή το 80-90% εξαγόταν. Η αξία του προϊόντος ανερχόταν από 100-150 δισ. δραχμές κι ο αντίστοιχος όγκος εξαγωγών απέφερε 80-100 δισ. δραχμές.²

Κατά συνέπεια, ο καπνός είχε εξέχουσα θέση στην οικονομία της χώρας και για ορισμένες χρονικές περιόδους ήταν το κατ' εξοχήν εθνικό προϊόν.

¹ Μάντζαρης Αχιλλέας, «Περί Καπνού», Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1931. Ανδρεάδης Β. Θαλής, «Καπνός», Αθήνα 1959.

² Στοιχεία από Εθνικό Οργανισμό Καπνού, Καπνολογικό Ινστιτούτο Ελλάδας, (Εκδ) Οδηγός Καλλιέργειας Καπνού, Δράμα 1996.